

Гаврилюк Г. Є.,
асистент кафедри фінансів і кредиту, Львівська комерційна академія,
м. Львів

Одрибець Н. О.,
асистент кафедри фінансів і кредиту, Львівська комерційна академія,
м. Львів

СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. В статті охарактеризовано суть підприємництва, вказані особливості малих підприємств, які визначають їх місце та роль в економіці країни. Розглянуті за останні роки основні показники діяльності підприємств, а саме: їх кількість, кількість зайнятих працівників на цих підприємствах, обсяги реалізації та чистий фінансовий результат від фінансово-господарської діяльності за останні роки. Вказані основні проблеми розвитку малого підприємництва в Україні та окреслені шляхи їх подолання.

Ключові слова: підприємництво, мале підприємництво, обсяг реалізації, прибуток, збиток.

Havryliuk H. Y.,
Assistant, Assistant of the Department of Finances and Credit, Lviv Academy of Commerce, Lviv
Odrybets N. O.,
Assistant, Assistant of the Department of Finances and Credit, Lviv Academy of Commerce, Lviv

CURRENT STATUS AND PROBLEMS OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Abstract. The article characterizes the essence of entrepreneurship, small business features that determine their place and role in the economy of the country. The major companies performance indicators are reviewed, in particular: their number, the number of employees at these companies, sales volumes and net financial result of financial and economic activity in recent years. The main problems of small business development in Ukraine and ways to overcome them are outlined.

Keywords: entrepreneurship, small business, sales volume, profit, loss.

Постановка проблеми. Розвиток недержавного сектора економіки – один із основних напрямків реформ, що відбуваються в економіці України. Значне місце у формуванні механізму саморозвитку ринку посідає мале підприємництво. В умовах дестабілізації економіки, обмеження фінансових ресурсів саме суб'єкти підприємництва, які не потребують великих стартових інвестицій, спроможні за певної підтримки найшвидше і найефективніше вирішувати проблеми монополізації, стимулювати розвиток економічної конкуренції. На жаль, сектор малого та середнього підприємництва в Україні поки що не відіграє в національній економіці такої важливої ролі, як в економічно розвинутих країнах, і не розвивається достатньо енергійно для того, щоб забезпечити динамічне нарощування власного потенціалу, загальне поліпшення економічної ситуації в країні. Ринкові відносини потребують від суб'єктів підприємництва грамотної оцінки фінансового стану підприємства, фінансової ситуації у народному господарстві країни

загалом, інакше вони не зможуть прийняти правильних управлінських рішень у цій сфері. Відповідно, й їхні шанси на успіх у конкурентній боротьбі будуть мінімальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти та сфери розвитку малого підприємництва в Україні досліджувалися та представлені у працях вітчизняних науковців: З. Варналія, Д. Васильєвої, Т. Васильціва, В. Жука, В. Соколенка та ін. Водночас багато питань щодо малого бізнесу в Україні на сьогодні залишаються недостатньо вивченими та потребують подальшого розгляду.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану малого бізнесу в Україні та визначення факторів, які негативно позначаються на його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до законодавства України підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на влас-

ний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва [6].

У загальній структурі підприємництва в Україні особливе місце посідає малий бізнес. Мале підприємство – вагома складова й основна база цивілізованого господарства країн із ринковою економікою, особливий, невід'ємний елемент властивого їй конкурентного механізму. Створення малих підприємств в Україні має низку переваг у порівнянні з великими підприємствами, а саме:

- мале підприємство може змінити структуру економіки (в країнах зі сприятливими умовами для ведення бізнесу переважну частину ВВП виробляють малі й середні підприємства);

1). Незважаючи на збільшення кількості малих підприємств у 2013 р. порівняно з 2010 р. на 16568 од., та на 29761 од. порівняно з 2012 р., кількість фізичних осіб-підприємців зменшується з 1804 тис. од. у 2010 р. до 1328 тис. од. у 2013 р. Зменшується також кількість зайнятих у сфері малого підприємництва працівників – із 2164,6 тис. осіб у 2010 р. до 2010,7 тис. осіб у 2013 р.

Показником, який характеризує обсяги діяльності підприємства, є обсяг реалізованої продукції, а результативним показником, який характеризує ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства, є чистий прибуток (збиток). Зростання обсягів реалізованої продукції малих підприємств у 2013 р. порівняно з 2010 р. на 101,9 млрд. грн., а фізичних осіб-підприємців на 52,5 млрд. грн. супроводжується збитком – 25 млрд. грн. При цьому збиток зростає упродовж усіх чотирьох досліджуваних років (рис. 1, 2).

Таблиця 1

Кількість суб'єктів малого підприємництва та зайнятих осіб в Україні у 2010-2013 рр.¹

Показники	Роки				Абсолютні відхилення (+;-) 2013 р. від:	
	2010	2011	2012	2013	2010 року	2012 року
	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць					
Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва)	357241	354283	344048	373809	+16568	+29761
Фізичні особи-підприємці	1804763	1325619	1234831	1328392	-476371	+93561
Суб'єкти мікропідприємництва	300445	295815	286461	318477	+18032	+32016
Фізичні особи-підприємці	1793243	1313004	1224315	1318703	-474540	+94388
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб						
Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва)	2164,6	2091,5	2051,3	2010,7	-153,9	-40,6
Фізичні особи-підприємці	2794	2350,5	2233,9	2280,5	-513,5	+46,6
Суб'єкти мікропідприємництва	832,6	788,9	788,2	795,3	-37,3	+7,1
Фізичні особи-підприємці	2708,1	2241,5	2062,8	2119,8	-588,3	+57

¹Складено за даними джерела [8]

- за рахунок малих підприємств створюються додаткові робочі місця;
- малі підприємства забезпечують конкуренцію на ринку, допомагають наповнити ринок товарами й послугами, які мають попит, забезпечити швидку окупність витрат, своєчасне реагування на зміну попиту й інші переваги та водночас малий бізнес дає можливість подолати галузевий монополізм.

Однак основні показники діяльності суб'єктів бізнесу демонструють тенденцію, негативну для малого бізнесу в Україні у сучасних умовах (табл.

Ситуація свідчить про деякі суперечності у країні щодо розвитку малого бізнесу, з одного боку, безумовним покращенням є постійне підвищення позиції України у рейтингу Doing Business групи Світового банку щодо сприятливих умов ведення бізнесу з 128 місця серед 175 країн у 2007 р. до 96 місця станом на червень 2014 р. серед 189 країн [7], значне покращення законодавчої бази для малого підприємництва шляхом прийняття достатньо великої кількості законодавчих актів, які регулюють, стимулюють, надають преференції для малого бізнесу, а з іншого, – зменшення кількості підприєм-

ців порівняно з 2010 роком, постійна збитковість малих підприємств за умов збільшення обсягів діяльності.

Причинами, які стримують розвиток малого підприємництва в Україні, є:

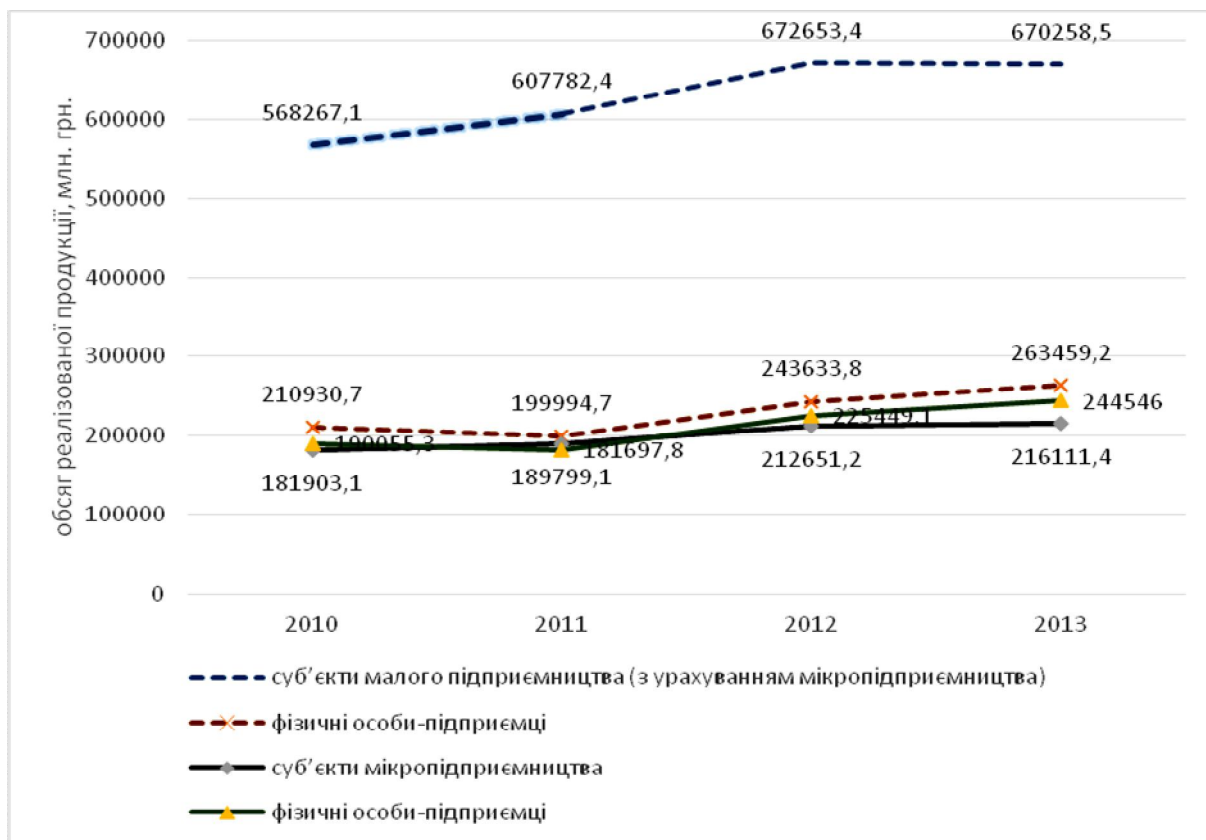

Рис. 1. Обсяг реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва в Україні у 2010-2013 рр.²

² Складено за даними джерела [8].

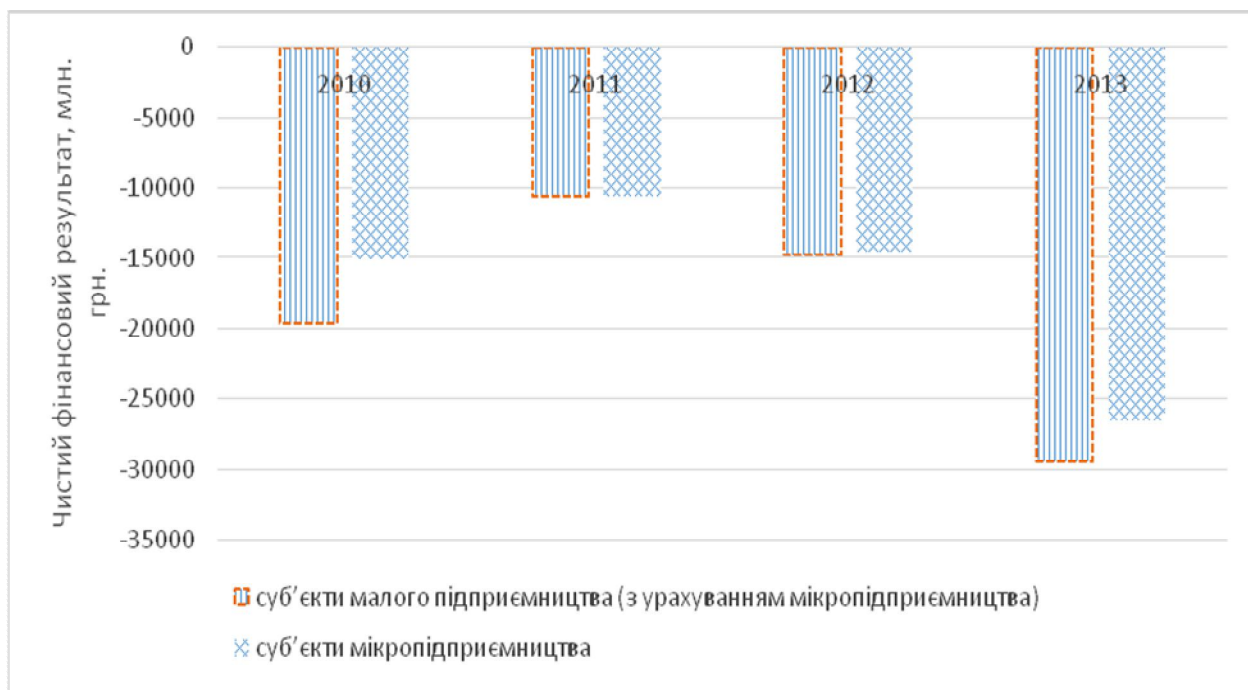

Рис. 2. Чистий фінансовий результат суб'єктів малого підприємництва в Україні у 2010-2013 рр.³

³ Складено за даними джерела [8].

- недостатньо спрощена система оподаткування малого бізнесу та її незорієнтованість на інвестиційно-інноваційну активність суб'єктів малого бізнесу;

- неузгодженість та відсутність у деяких сферах нормативно-правового забезпечення;

- обмеженість матеріально-фінансових ресурсів;

- недостатня інвестиційна активність;

- обмеженість внутрішнього попиту і криза збуту на внутрішньому ринку;

- недосконалість системи обліку та статистичної звітності малого підприємства, обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення, недосконалість системи навчання та перепідготовки кадрів для підприємницької діяльності [2, с. 39].

Основним вихідним посиленням у вирішенні фінансових проблем вітчизняних підприємців має бути врахування загальноприйнятих ринкових закономірностей на основі очевидних національних особливостей сучасної української економіки. Тобто ця проблема може вирішитися, якщо під час проведення економічної політики враховуватимуться особливості сучасної української економіки як на макрорівні, так і на рівні підприємств.

Необхідними складовими покращення умов господарювання малих підприємницьких структур є:

- реформування податкового законодавства (державна може піти шляхом зниження податкового навантаження, що стимулюватиме вивільнення коштів підприємств для інвестицій, або застосування гнучкої системи податкових пільг і податкових канікул для інноваційних інвестицій у малому бізнесі);

- збільшення джерел інвестування – внутрішніх заощаджень і залучення зовнішніх ресурсів, що, як наслідок, пожвавить фінансово-господарську діяльність малого підприємництва та оздоровить економіку в цілому;

- орієнтація на залучення стратегічного інвестора. Головною метою стратегічного інвестора, особливо закордонного, є концентрація власності й забезпечення ефективності роботи підприємства у перспективі, а не одержання прибутку від тримання акцій у короткостроковому періоді. Неможливість продати акції приватизованих підприємств на фондовому ринку через їх неліквідність загострює цю проблему;

- розвиток системи правових гарантій захисту інвестора за допомогою хеджування: застави майна та страхування інвестиційних ризиків;

- формування ефективної прозорої системи банкрутства малих підприємств як засобу фінансового контролю з боку держави та кредиторів;

- покращення технологічної структури виробництва з використанням науково-технологічних досягнень світового рівня з можливістю участі малих підприємств України у програмах інноваційного розвитку Європи, США та ін.;

- сприяння повноцінному функціонуванню ринку матеріально-технічних ресурсів;

- державне регулювання цін на продукцію монопольних утворень та розвиток конкурентних відносин між суб'єктами господарювання.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Високий тягар оподаткування, обмеженість або повна відсутність матеріально-фінансових і кредитних ресурсів спонукає багатьох суб'єктів малого підприємництва відійти у тіньову економіку. Активізація підприємництва і зростання масштабів та ефективності функціонування підприємницького сектора є одним із головних чинників позитивних структурних змін та модернізації національного господарства, розвитку реального сектора та покращення якості життя населення, формування заможного середнього класу, вирішення низки проблем соціально-економічної безпеки держави [2, с. 50]. Тому для стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні можна запропонувати такі кроки:

- створювати умови для формування сприятливого підприємницького клімату – привести чинні нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у відповідність до принципів державної регуляторної політики; забезпечити належний рівень підготовки та перепідготовки кадрів для заняття бізнесом; вжити заходів для розвитку малого підприємництва у сільській місцевості; забезпечити малих підприємців доступом (а за наявності – його спрощенням) до необхідної інформації; розробити механізми фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва, що здійснюють інноваційну діяльність, стимулювати регіональну співпрацю між секторами великого і малого підприємництва, зокрема у сфері інновацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варналій З. С. Основи підприємництва : навч. посіб. / З. С. Варналій. – К. : Знання-Прес, 2002. – 239 с.

2. Варналій З. С. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Д. С. Покришка // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 2 (31). – С. 49-54.

3. Васильєва Д. В. Актуальні проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / Д. В. Васильєва // Механізм регулювання економіки. – 2011. – №3. – С. 188-196.

4. Васильців Т. Г. Економіка малого підприємства : навч. посіб. / Т. Г. Васильців, О. І. Іляш, Н. Г. Міценко ; [за ред. д-ра екон. наук Т. Г. Васильціва]. – К. : Знання, 2013. – 446 с.

5. Великий і малий бізнес: глобальні тенденції розвитку господарської інтеграції й партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academia.org.ua/?p=323>.

6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/print> 1396642225075301.

7. Офіційний інтернет-ресурс Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

8. Офіційний web-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

9. Соколенко В. А. Роль малого бізнесу в регіональній економіці / В. А. Соколенко, А. Г. Струкова // Вісник НТУ “ХПІ”. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2013. – № 6(980). – С. 123-127. – (Серія : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства).

10. Щодо ефективності підтримки та перспектив розвитку малого підприємництва у регіонах. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/903/>.

REFERENCES

1. Varnalij, Z. S. (2002), *Osnovy pidpryemnytstva*. – Znannia-Pres, K.

2. Varnalij, Z. S. Vasyl'tsiv, T. H. and Pokryshka, D. S. (2014), *Priorytety vdoskonalennia derzhavnoi*

polityky rozvytku maloho pidpryemnytstva v Ukraini, Stratehichni priorytety, № 2 (31).

3. Vasyl'ieva, D. V. (2011), *Aktual'ni problemy rozvytku maloho biznesu v Ukraini, Mekhanizm rehu-liuvannia ekonomiky*, №3.

4. Vasyl'tsiv, T. H. Iliash, O. I. and Mitsenko, N. H. (2013), *Ekonomika maloho pidpryemstva*, Znan-nia, K.

5. Velykyj i malyj biznes: hlobal'ni tendentsii ro-vytku hospodars'koi intehratsii j partnerstva, available at: <http://www.academia.org.ua/?p=323>.

6. Hospodars'kyj kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 436-IV, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/print1396642225075301>.

7. Ofitsijnyj internet-resurs Svitovoho banku, available at: <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

8. Ofitsijnyj web-sajt Derzhavnoi sluzhby statys-tyky Ukrainy, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

9. Sokolenko, V. A. and Strukova, A. H. (2013), *Rol' maloho biznesu v rehional'nij ekonomitsi, Visnyk NTU “KhPI”*, № 6(980).

10. Schodo efektyvnosti pidtrymky ta perspektyv rozvytku maloho pidpryemnytstva u rehionakh. Ana-litychna zapyska, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/903/>.